

Дата: 03.11.22
Укр. мова

Клас: 8-Б (1 група)
Вч.: Харенко Ю.А.

**Тема: Означення, додаток і обставина як другорядні члени речення (повторення)
ПРИКЛАДКА ЯК РІЗНОВИД ОЗНАЧЕННЯ. НАПИСАННЯ НЕПОШИРЕНИХ
ПРИКЛАДОК ЧЕРЕЗ ДЕФІС. ПРИКЛАДКИ, ЩО БЕРУТЬСЯ В ЛАПКИ**

Мета: *Навчальна:* сформувати в учнів поняття про прикладку як різновид означення, його функцію в реченні; *Розвивальна:* розвивати правописні вміння написання прикладок з означуваними словами окремо, через дефіс та в лапках; *Виховна:* виховувати уміння сконцентровувати свою увагу та долати труднощі при виконанні завдання; повагу до рідного слова та духовного надбання народу.

ХІД УРОКУ

Пригадаймо!

— Назвіть другорядні члени речення.

Додаток — другорядний член речення, який означає предмет і в реченні відповідає на питання непрямих відмінків, тобто всіх, окрім називного.

Найчастіше додаток, як і підмет, виражається іменником або займенником.

Означення — другорядний член речення, що вказує на ознаку предмета, відповідає на питання який?чий?котрий? і найчастіше виражається прикметником, зрідка — займенником або іменником.

Обставина — другорядний член речення, що характеризує дію з точки зору її місця, часу, причини, мети, способу або ступеня і відповідає на питання як?куди?звідки?коли?чому?з якою метою?якою мірою?де? Обставини виражаються прислівниками, сполученням іменника у непрямому відмінку з прийменником.)

Сьогодні ми з вами поведемо розмову про ще один вид означення, який називається **прикладка**.

1) Прикладка як різновид означення

Прикладка - це різновид означення. Вона називає ознаку предмета й водночас дає йому нову назву.

Прикладка, як і взагалі означення, **відповідає на запитання** який?, наприклад: Гора (яка?) Говерла найвища в Україні. (П. Воронько)

Прикладка **виражається іменником** і, як правило, стоїть у тому ж відмінку, що й означуване слово: тітка Олена, тітці Олені.

Прикладками зазвичай виступають: **власні назви** (рік, озер, гір, міст, тощо): гори Карпати, місто Одеса, село Черкаська Лозова;

характеристики особи за родом занять, національністю, соціальним становищем, місцем, віком тощо: дівчина-українка, хлопець-одесит;

видові загальні назви при родових: дерево дуб, трава звіробій;

характеристики за якістю чи властивістю предмета або особи:

дуб-велетень, зима-чарівниця

Правопис прикладок

Дефіс ставиться	Дефіс не ставиться
1. Якщо у ролі прикладки виступає родова назва: звіробій-трава, Ахун-гора, Донець-ріка.	1. Якщо прикладкою виступає видова назва: місто Київ, ріка Дніпро, трава звіробій.
2. Якщо означуване слово і прикладка є загальними назвами: дівчина-красуня, жінка-легенда, герой-рятівник.	2. Якщо іменник, що має означальне значення і вжитий у ролі прикладки, стоїть перед означуваним словом: красуня дівчина, багатир хлопець
3. Якщо означуване слово і прикладка можуть мінятися місцями: художник-пейзажист і пейзажист-художник.	
4. Якщо прикладка входить до складу терміна: льон-довгунець, засць-русак	

Пишемо в лапках

Умовні власні назви підприємств, установ, організацій, творів мистецтва, журналів, газет, пароплавів тощо пишуться в лапках.

Прикладки, приєднувані до означуваних слів за

допомогою слів *імені, пам'яті, на ім'я, по імені*, в лапки не беруться.

Кінотеатр «Київська Русь», журнал «Всесвіт», Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.

Перегляньте відеоурок за покликанням

<https://www.youtube.com/watch?v=omFpp7VeBdE>

Тренувальні вправи.

3. Спишіть речення, розставляючи пропущені графічні знаки. Поясніть правила написання дефіса і лапок при прикладці.

Козаки запорожці своєю мужністю дивували світ.
(П. Панч) Найточніший час показують годинники на
центральному поштамті, на станції метро Хрещатик
і на вежі Будинку профспілок. (П. Загребельний)
Підіймає Волинь Світязь озера келих. (П. Воронько)
Я на палубі пароплава Некрасов. (О. Довженко)
Кружляє над полем чорний птах ворон. З криком сів на
груди ворон, чорний ворон птах. (П. Тичина) Привезли
на річку дубців сіянців. (О. Донченко)

Вправа. Розподільний диктант.

Запишіть за вивченими правилами подані словосполучення.

Риба карась, вітер пустун, квітка ромашка, нарцис квітка, Полтава місто, поет початківець, журнал «Київ», трава звіробій, народи брати, деревій трава, птах одуд, мати Катерина, рута м'ята, красуня Катерина.

Перевір себе за правилом:

Прикладка з означуванням словом пишеться окремо або через дефіс.

1. Якщо спочатку йде родове поняття, а потім видове, то прикладка пишеться окремо, якщо ж навпаки - то через дефіс. Порівняйте:

трава звіробій звіробій-трава

 / \ / \
 родове видове видове родове

2. Якщо спочатку йде загальна назва, а потім власна, то прикладка пишеться окремо, якщо ж навпаки - то через дефіс. Порівняйте:

Красуня Марія Марія-красуня
 / \ / \
 Загальна власна власна загальна

3. В інших випадках прикладка з означуванням словом, як правило, пишеться через дефіс – незалежно від її місця. Це, зокрема, прикладки, які характеризують предмет за якісними ознаками, за віком, за національністю, за місцем проживання, за фахом: учитель-мовник, мовник-учитель, красуня-яблуня, яблуня-красуня.

Але: жук-короїд, льон-довгунець, заєць-русак, гриб-паразит. У цих словах прикладка входить до складу терміна. І ці прикладки-терміни ви можете чути на уроках біології

Гра Третій зайвий

*Дівчина красуня, поет романтик, ріка Дніпро
Льон довгунець, жук короїд, птах ворон
Поема Катерина, село Моринці, віри Заповіт*

Домашнє завдання

Повторити параграф 12, вивчити – 14.

Виконати вправу 7 (з будиночком) на ст. 52